

WERINON

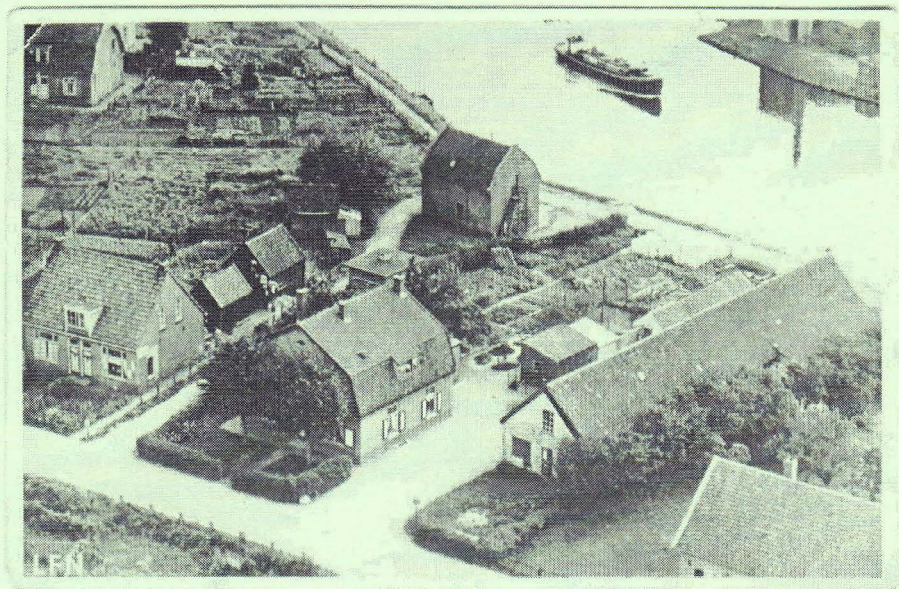
UITGAVE VAN DE

HISTORISCHE KRING • NEDERHORST DEN BERG

DECEMBER 2002 • NR 48

Historische Kring Nederhorst den Berg

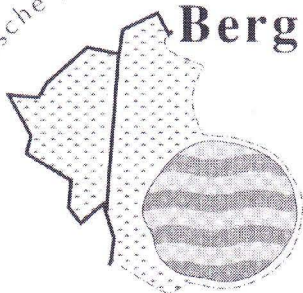
Bestuur	Voorzitter	J.E. Jansen, Dammerweg 15E 1394 GJ NdB, tel. 0294-254152
	Vice-voorzitter	H.J. Veldhuisen, J. van Ruysdaelstraat 1 1394 GH NdB, tel. 0294-253231
	Secretaris	A.M.E. Baar, Torenweg 9 1394 BE NdB, tel. 0294-251804
	Penningmeester	C. Schoordijk - Snoek, Vincent van Goghstraat 6 1394 BE NdB, tel. 0294-253119
	Ledenadministratie	M. Overmars, Turfstekerslaan 4 1394KZ NdB, tel. 0294-254643
	leden	J.F.A. Baar, Kerkstraat 6 1394CX NdB, tel. 0294-254309
		R.J. Verkaik, Pieter de Hooghlaan 24 1394 GK NdB, tel. 0294-254317
Redactie		G.J.M. Baar, Zoddeland 26 1394 KR NdB, tel. 0294-254368
		T. Griffioen, Kuijerpap 6 1394 DA NdB, tel. 0294-254106
		J.F.A. Baar, Kerkstraat 6 1394 CX NdB, tel. 0294-254309
Digitale bewerkingen		A. van der Velden, Jan Steenhof 39 1394 GA NdB, tel. 0294-252018
Ontwerp Omslag		Piet Griffioen
Lidmaatschap		€ 12,50 per jaar Bankreknr. 32.82.24.138 RABOBANK Nederhorst den Berg
Informatie en documentatie		Maandagavond van 19.30 tot 21.30 uur Bovenverdieping, Sporthal De Blijk.
E – mail Internetadres		hkndb@hetnet.nl www.historischekring.nl

ISSN 1389-319X

Niets uit deze uitgave mag, op welke manier dan ook, verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden zonder schriftelijke toestemming van het bestuur.

Nederhorst den Berg

Historische Kring

---

december 2002, nummer 48

---

jaargang 12

---

opgericht januari 1988

Inhoud

Mededelingen en Berichten		2
Van de kaart	Ruud Verkaik	7
Het Spiegelproject voor de Horstermeerpolder	Jan Baar	9
“De Laars”, een 17 ^e -eeuws huis aan de Voorstraat in Neder- horst den Berg	Els N.G. van Damme	12
Er wasch eens....de oorlog	Monique Klarenbeek	26
Het blijft 1954.....	Gerard Baar	31

Foto omslag

Overmeer, omstreeks 1950

Collectie HKNdB

MEDEDELINGEN EN BERICHTEN

PROGRAMMA 2002 – 2003

- Vrijdag 24 januari 2003: Vertoning film “Nederhorst den Berg anno 2001” in Zorgcentrum de Kuijer, aanvang 14.30 uur.
- Donderdag 20 februari 2003: Jaarvergadering met dialezing over Kasteeltuinen, door de “tuinvrouw” van Sypesteyn, mevr. H. de Wilt. Aanvang 20.00 uur in het Spiegelhuys.
- Dinsdag 8 april 2003: “Kunst of kitsch”. De heer C.C. de Jong, conservator van het Westfries Museum in Hoorn, zal hierover vertellen en van ingebrachte voorwerpen beoordelen of ze vallen onder kunst of kitsch.
- Zomerexcursie 2003

DIALEZING: STAD MUIDEN

Vrijdagavond 18 oktober waren 35 belangstellenden naar 't Spiegelhuys gekomen om aan de hand van dia's meer te weten te komen over de ontwikkeling en betekenis van de stad Muiden. Tijdens de Zomerexcursie van de HKNdB in Muiden was de heer Lahnstein, van de Historische Kring Stad Muiden en oud-wethouder, een van de rondleiders. De heer Lahnstein had een prachtige collectie meegenomen en wist daar zo boeiend over te vertellen, dat de pauze er haast bij inschoot. Veel mooie historische plekjes werden getoond en historische wetenswaardigheden vermeld. Waarschijnlijk zullen enige aanwezigen de neiging gekregen hebben een stadswandeling door de oude vestingstad te maken. Een aansporing daartoe lijkt verder overbodig.

SCHENKINGEN

- Foto Kraan van Emmerik – H. Tammer
- Cursus Paleografie voor beginners – A. Bok-Krieger
- VVV Nederhorst den Berg – B. van Leeuwen-van Huisstede
- De Standaard van 4 aug. 1933 “De Vechtstreek, Nederhorst den Berg” (kopie) – M. Snel- Evers
- Het boek der opschriften door Mr. J. van Lennep en J. ter Gouw, blz 355 (kopie) – A. Roukens
- 4 Foto's Optocht 1972 – Fam. Ouweneel

- 2 Foto's op karton van Wasserij Jan Snel, wasserij en personeel – M. Welling-van Hemert
- Foto gemeentesecretaris J. Krol en echtgenote met gezelschap, ong. 1938 - Mevr. Holdinga-van Veen
- J.C. van der Loos: De geschiedenis der parochie van Nederhorst den Berg, 1811-1911 en enige toneelstukjes en gedichtenbundels – Fam.G. Mulders
- Foto Overmeer rond 1950 – D. Barmentloo
- De jongste vijfing van Nederland wordt 10 jaar! In: Story nr. 35 (2002)
- Fam. Van Hooren
- De vijfing is 10 ! In: Vriendin nr. 40 (2002) – Fam. van Hooren

Van G. Theunissen

- Landmeter en trekzaag
- Reclamebord Brood- Koek- en Banketbakkerij J.M. van Wijngaarden
- Beker JB 1937 – 1962
- Prent in lijst Het Huis Nederhorst/Ridderhofstad Nederhorst

Van P. Holdinga

- 15 Foto's bouw Zanderijsluis 1998/1999
- Verkoopbrochure woning Lijsterlaan, Makelaardij De Vuurtoren, 2002
- Brochure woning Lijsterlaan, Adviesgroep van der Roest, 2002

LITERATUUR

R.J. Verkaik: Een aspect uit het verleden. Een keuze uit eigen collectie. Verschijnt half nov. 2002.

Rob Leopold: Het boerenlevens als brandpunt van natuur, landschap en cultuurhistorie. Ned. Centrum voor Volkscultuur, Utrecht.

H.Kruiswijk: De duiven kennen het koren niet meer. Feiten en verhalen uit het boerenleven van Soest en Baarn.

Habiform: Verkenning. Spiegelproject Horstermeer. Verrassende plannen voor de Horstermeer.

Adriaan Turkenburg: Vinkeveen in de Tweede Wereldoorlog. Stichting Proosdijer Publicaties.

A. Schras en Hilde de Haan: Een eeuw Kruiswerk. Honderd jaar zusterwerk in Loenen. Vechtkroniek, Historische Kring Gemeente Loenen, okt. 2002.

A. Manten: De mens zoekt zijn weg. De infrastructuur rond Breukelen.
Jan C. Immerzeel: Het recht op zwanendrift in Kortenhoef. Historische Kring "In de Gloriosa", nov. 2002.
Eddy de Paepe: Met hart en ziel; gevierde en verguisde Hilversummers. Levensgeschiedenissen van uiteenlopende inwoners.

EXPOSITIES

Schilderijen met Kortenhoefse beelden – Galerie Wijdemeren, Zuidereinde 68A, 's-Graveland, zo. 13.30 – 18.00 uur.
Sporen in de tijd - Over fossielen. Geologisch Museum Hofland, Laren.
Dienstbodenhuis De Koepel – Zonnestraal, Loosdrechtseweg 7, Hilversum, zat/zo. 12-17 uur.
Tijd – Kasteel Groeneveld, Baarn. Een reeks tentoonstellingen en evenementen in het hele kasteel en daarbuiten, t/m 12 jan..
Honderd jaar Zusterwerk. Van Wijkverpleging en Kruiswerk naar Thuiszorg - Gemeentehuis Loenen aan de Vecht, t/m 12 dec..
Brood jatten bij de beren. Artis in de oorlog – Verzetsmuseum Amsterdam/ Artis, t/m apr. 2003.
Jan Adam Kruseman, 1804-1862. De societyschilder van de Hollandse Romantiek – Paleis Het Loo, Apeldoorn, t/m 26 jan. 2003.
Alle dagen zondag. Foto's van Noord-Holland in de jaren vijftig – Stedelijk Museum Alkmaar. Noord-Holland, toen het nog kalm en vredig was, t/m 19 jan. 2003.

CURSUSPROGRAMMA

Het Museaal & Historisch Perspectief Noord-Holland heeft voor het winterseizoen 2002 – 2003 een cursusprogramma samengesteld. Deze "Erfgoedcursussen" worden op verschillende locaties in Noord-Holland gegeven. Hier een greep uit het aanbod:

Geschiedenis van een boerderij. Een cursus van 6 lessen naar aanleiding van het Jaar van de Boerderij in 2003. Mogelijkheden van archiefonderzoek.

Hoorn, 6 woensdagen, 5 mrt. t/m 9 apr. 2003, van 10.15 – 12.15 uur, kosten Eu 60,--.

Burgers en buitenlui – *Noord-Hollandse stads- en dorpsgeschiedenis.* Een algemene introductie op een aantal thema's met politieke, sociale, economische en culturele aspecten.

Alkmaar, 5 dinsdagen, 4 mrt. t/m 1 april 2003, van 19.15 – 21.15 uur, kosten Eu 60,--.

Van de wieg tot het graf. Op zoek naar de gewone dingen in een mensenleven, naar allerlei onderwerpen waarnaar velen familie-onderzoek doen.

Castricum, 5 donderdagen, 6 mrt. t/m 3 apr. 2003, van 19.30 – 21.30 uur, kosten Eu 50,--.

Gevangenen – Zoeken in de archieven van gevangenis, rechtbanken en tehuizen.

Rijksarchief Noord-Holland, Haarlem, zat. 11 en 25 januari 2003, van 11.00 tot 13.00 uur, Eu 20,--.

Militairen – Wegwijs raken in de bronnen aangaande militaire loopbanen en militaire registraties.

Rijksarchief Noord-Holland, Haarlem, zat. 22 febr. 2003, van 11.00 – 13.00 uur, Eu 10,--.

Verdere inlichtingen: Jan Baar, Kerkstraat 6, tel. 254309

HET BELANG VAN FAMILIEFOTO'S

Foto's zijn vaak het belangrijkste biografische materiaal dat mensen produceren, meestal ook het enige. Brieven worden nauwelijks meer geschreven, dagboeken niet meer bijgehouden. Wel worden telefoongesprekken gevoerd, e-mails verstuurd en sms-boodschappen verzonden. Maar dergelijke berichten zijn moeilijk te bewaren of op te slaan.

Familiefoto's laten bewust en onbewust veel zien van de mensen, van hun omstandigheden en leefwijze en van de leefomgeving.

Ze zeggen iets of veel van mode, wonen, vrije tijd, feesten, gebruiken, straat, wijk, dorp, enzovoorts in een bepaalde periode en context. En ze laten zien, hoe de mensen tegen zichzelf en hun omgeving aankijken.

Dus: waard om te bewaren, waard om door te geven.

(N.a.v. een artikel in Alledaagse Dingen, sept. 2002)

NEDERHORST DEN BERG ANNO 2001

Na maandenlange arbeid nadert de film "Nederhorst den Berg Anno 2001. De laatste maanden van een gemeente", de voltooiing. De eerste opnames werden gemaakt op 29 april 2001, de laatste op 31 december 2001. Het is een mooi geheel geworden van prachtige beelden van de gemeente en een

goede afspiegeling van alles wat er in zo'n gemeenschap gebeurt. Heel veel aspecten komen aan de orde. In de loop van de opnamen werd duidelijk, dat de film nog wel één keer zolang had kunnen worden. Het is een uniek historisch document geworden over Nederhorst den Berg aan het einde van het zelfstandig bestaan tot en met de laatste dag!

De film is op 22 november in première gegaan in 't Spieghelhuys. De nabestellingen zijn genoteerd en zullen worden afgewerkt. De videoband is te koop bij Drogisterij "Elisa" in de Brugstraat voor Euro 15,--

KOPIJ

Kopij voor het volgend Werinonnummer graag voor half februari 2003 bij de redactie inleveren.

WIE WEET WAAR EN WAAROM ?

Deze foto is er een uit een serie van vier met als onderwerp een optocht uit 1972. Op het bord boven de mooi versierde oude auto staat "Nederhorst den Berg". De vier foto's komen van de familie Ouweneel.

Reacties bij Ruud Verkaik tel. 254317

De foto van september 2002 - het landelijk tafereel met personen en paard en wagen - gaat weer anoniem het fotoarchief in.

Over de foto van het huis in aanbouw in de Horstermeer in het maartnummer moet nog vermeld worden, dat het huis niet gebouwd is door Ot Andela, maar door diens vader Sybrand Andela.

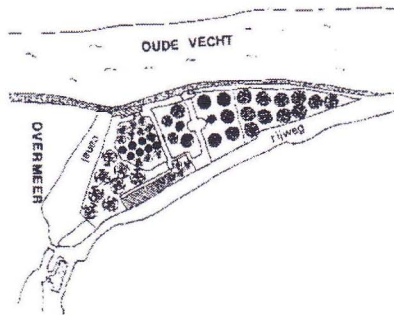
VAN DE KAART (foto op de omslag)

Ruud Verkaik

Overmeer omstreeks 1950

Een Lucht Foto Nederland van de Overmeerseweg tussen de nummers 110 en 120.

Het is een historische plek, eens maakte dit gebied deel uit van de buitenplaats "Overmeer". Veel is daar niet meer van over.

Situatie Overmeer, naar kadasterkaart, ca. 1830

Het eerste wat opvalt bij deze foto is de spiegelgladde Vecht met schip en aan de overzijde een stukje bebouwing van wasserij "De Helling" van de familie Dubelaar op Vreelands grondgebied. Dit terrein tussen Tuindorp, het Jaagpad en de Overmeerseweg was tot ongeveer midden jaren twintig voor een deel nog in gebruik bij de hoepelbuigers van Overmeer voor het opslaan en bewerken van de wilgentenen voor de hoepelbuigerijen. De schuur aan het Jaagpad was voorheen in gebruik als hoepelbuigerswerkplaats.

Voor de woningen linksboven liep vroeger de Kolk, de uitwatering van de Horstermeer van 1895 tot 1925, toen het gemaal in Overmeer nog gebruikt werd om de polder droog te houden. In het Jaagpad lag een bruggetje over de Kolk. Nadat de uitwateringsfunctie vervallen was, werd de Kolk eind jaren dertig gedempt. Tijdens de restauratiewerkzaamheden aan het Jaagpad stuit men nu op de funderingswerken van het geheel.

In de linkerbovenhoek is nog net het laatste huis te zien van “Tuindorp”. In dit pand was tot 1930 een hoepelbuigerij gevestigd. De toegang tot Tuindorp is aan de Vreelandseweg. De naam van dit buurtje is misschien wel ontleend aan de vele moestuinen die op de foto te zien zijn.

Rechtsonder is het dak van Overmeerseweg 110 te zien: woning, bakkerij en winkel van Roukens. Het pand wordt nu in oude stijl gerestaureerd.

De lange schuur aan de rechterkant is de timmermanswerkplaats van aannemer Herman van Kooten, die in 1952 grond, werkplaats, huis en het pand, dat achter op het terrein aan het Jaagpad staat, kocht van aannemer Verkaik. Het kleine pand links naast de werkplaats diende als opslagplaats voor steigerpalen en ander bouw materiaal. Voor de werkplaats is in 1974 aan de Overmeerseweg een kantoor gebouwd, waarvan de bovenverdieping als woning werd gebruikt.

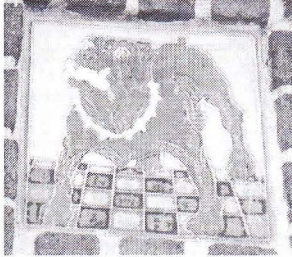
Het woonhuis in het midden van de foto is altijd in tweeën bewoond geweest. In het linkergedeelte woonde jarenlang de familie Tamming en rechts de familie van Kooten. In de jaren zeventig werd het rechtergedeelte verhuurd aan de gezamenlijke wasserijen voor de huisvesting van meisjes uit Joegoslavië, die op de wasserijen in Nederhorst den Berg werkten.

Helemaal links staan de twee woningen van de familie van der Brink met daarachter de werkplaats en schuren van vader Henk van der Brink en zoon Rijk, loodgieters en fietsenmakers. De twee woningen worden anno 2002 helemaal verbouwd en opgeknapt. Van der Brink huurde ook de oude hoepelbuigerswerkplaats aan het Jaagpad van Van Kooten. De benedenruimte hiervan was in gebruik als werkplaats. Boven was een woning, die alleen bereikbaar was via de buitentrapp. Hier woonde in de oorlogsjaren de schilder en tekenaar Gert Voorhaar. Later werd de schuur verbouwd tot twee woningen van Maas Timmerman en Henny Dubelaar.

Midden op de foto, schuin links achter de woning, is het platte dak van het PEN-huisje nog te zien. Het werd rond 1930 gebouwd voor de stroomvoorziening van Overmeer. Het transformatorhuisje draagt een geëmailleerd bordje met de tekst *Overmeerseweg* en een ijzeren plaat met de tekst *Overmeer*.

Vanwege de bijzondere bouw en twee mooie gevelstenen is dit gebouwtje opgenomen in het MIP-rapport van het Monumenten Inventarisatie Project van de Provincie Noord-Holland.

Anno 2002 staan er achter de bakkerij en de twee woonhuizen nog acht woningen op het terrein. Het achterste deel van de lange werkplaats is ook woonhuis geworden.

De twee gevelstenen van het PEN-huisje

HET SPIEGELPROJECT VOOR DE HORSTERMEERPOLDER

Jan Baar

Een Spiegelproject is een project waarin, in opdracht van het Rijk, ongewone en nooit-gedachte plannen en ideeën worden bedacht en uitgewerkt, in de hoop, dat er zo op een andere manier tegen de problemen aangekeken gaat worden. Vijf projecten zijn er opgezet, waarvan dat voor de Horstermeer er een is. Het is moeilijk dit alles te zien als reële toekomstige mogelijkheden. Zowel een buitenstaander als een direct betrokkene is in eerste instantie ongetwijfeld geneigd ze onder te brengen in de categorie luchtkastelen.

Het Spiegelproject voor de 120 jaar geleden drooggemaakte Horstermeerpolder richt zich o.a. op de ruimtelijke kansen, die het water kan bieden.

Zo gauw de Horstermeer droog kwam in 1882 was het duidelijk, dat het droog houden van de polder hoge kosten met zich meebracht. De polderlasten waren vaak moeilijk op te brengen.

Zo'n 30 jaar geleden begon de discussie over de problemen van de Horstermeer vastere vormen aan te nemen. Al in 1958 verscheen het boek "De landbouwwaterhuishouding in de provincie Noord-Holland", waarin ook gewezen wordt op de grote invloed van de bemaling van de polder op de wijde omgeving. De polder werkt als een afvoerputje, hetgeen leidt tot een versneld verlies van kwelwater uit de hoger gelegen delen in de wijde omgeving. Het droog houden van de polder betekent een alsmaar hogere energierekening en een steeds grotere invloed op de waterhuishouding, omdat het gemaal steeds meer water moet uitslaan tegen verder stijgende energieprijzen.

De overheid heeft belang bij een duurzame oplossing. Dit zou kunnen inhouden, dat de polder in de toekomst op een heel andere manier gebruikt zal gaan worden. Bijvoorbeeld zo, dat er veel meer ruimte komt voor het water, misschien wel zodanig, dat het wonen op en aan het water en in en nabij de natuur een veel grotere plaats krijgt, dan wonen en werken in de polder, zoals dat tot nu toe gebeurt.

In het Groene Hart is veel vraag naar woonruimte en recreatie, terwijl het duidelijk is, dat er in de land- en tuinbouw veel verandert en nog meer zal veranderen door het verminderen en verdwijnen van subsidies en de toetreding van nieuwe staten tot de Europese Unie. Hoe dan ook, het gebruik van grond, water en ruimte in de Horstermeer staat ter discussie.

De Horstermeer zou in deze nieuwe denkwijze kunnen veranderen in een weids en wijd "Venetië van het Noorden", kortom een kans voor nieuwe economische en sociaal-culturele ontwikkelingen.

Tot nu toe zijn al meerdere oplossingen en alternatieven ontwikkeld. Er is sprake van een plas-drasgebied waarbij het waterpeil op maaiveldniveau gehouden wordt, veranderingen in de waterhuishouding van een groot deel van de polder en de noodzaak om veel hectaren polderland terug te geven aan de natuur. De woonfunctie zou grotendeels kunnen blijven bestaan binnen een daartoe afgedijkt terrein, een soort woongoot.

In ieder geval ziet het er naar uit, dat er in de toekomst meer en meer rekening gehouden zal moeten worden met een groter gebied bestemd voor de natuur en de waterhuishouding voor de lange termijn.

Er is verder nu in het ontwerp-streekplan al sprake van gebieden in de polder, die helemaal voor waterberging gebruikt zullen gaan worden.

Het Spiegelproject ontwikkelt een verregaande oplossing. De bestaande functies van wonen, werken, vervoer, ruimte en natuur zullen tussen nu en 2050 verdwijnen of rigoureus veranderen.

- Wonen kan veel beter gebeuren in de Meeruiterdijksepolder, vlak bij de Vecht.
- Niet-agrarische bedrijven moeten verplaatst worden naar bedrijventerreinen in de omgeving.
- Agrarische bedrijven zouden een andere bestaansbron moeten krijgen.
- De RWZI is in 2050 afgeschreven. De zuivering zal tegen die tijd met andere technieken gebeuren.
- De NERA ligt op een terp en kan waarschijnlijk blijven staan.

Bewoners en gebruikers zal een goed alternatief geboden moeten worden.

Alle belanghebbenden zullen bij de ontwikkeling betrokken moeten worden en er achter moeten kunnen staan. Een totaal anders, duurzaam ingerichte polder kan alleen gerealiseerd worden als alle partijen bereid zijn mee te denken. Er zal dan gegeven en genomen moeten worden.

Het zou kunnen zijn, dat bewoners hun woning in de polder opgeven in ruil voor een mooie nieuwe locatie op of aan het water. Het Hoogheemraadschap krijgt mogelijkheden om de waterhuishouding van de Vechtstreek anders te organiseren. Natuurmonumenten kan de hele natuursituatie van de omliggende plassen en polders verbeteren. De al in beheer zijnde 90 ha, natuurgebied zal worden uitgebreid tot 250 ha.

Duidelijk is, dat er nog lang geen duidelijkheid is aangaande de plannen voor de Horstermeerpolder. Er zal nog heel wat kwelwater naar de polder stromen, voordat ook maar enigszins bekeken kan worden welke kant het nou precies opgaat.

De folder “Spiegelproject Horstermeerpolder” van Habiform, Expertisenetwerk Meervoudig Ruimtegebruik is af te halen bij het Gemeentehuis in Nederhorst den Berg.

“ DE LAARS”, EEN 17^E-EEUWS HUIS AAN DE VOORSTRAAT IN NEDERHORST DEN BERG

Els N.G. van Damme

Nederhorst den Berg bezit aan de Voorstraat enkele bezienswaardige oude huizen.^{1,2,3} De geschiedenis van het meest authentieke huis, Voorstraat 13 (afb.1), wordt hier verhaald. Dit huis werd in 1989 door Monumentenzorg bijgeschreven op de lijst van beschermde monumenten, doch er heeft nog geen restauratie plaatsgevonden.

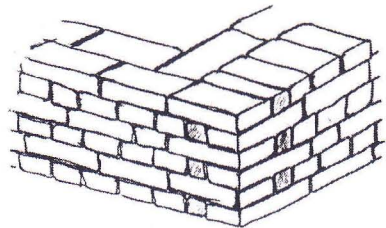
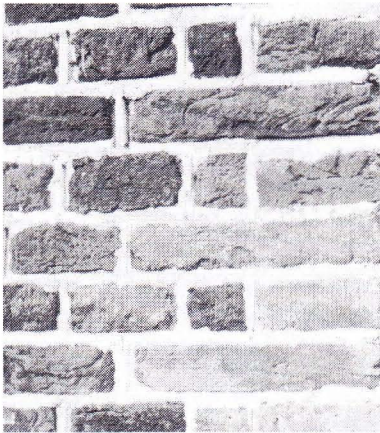

1. Voorstraat 13, anno 2001

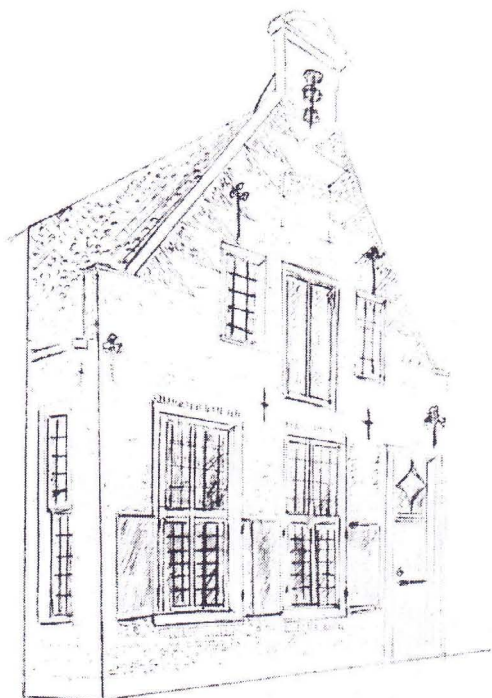
In de voorgevel van het huis is in de loop der eeuwen relatief weinig ingegrepen en dat verschaft ons de mogelijkheid om een reconstructie te maken van hoe het er oorspronkelijk uitgezien zou kunnen hebben.

Een hulpmiddel daarbij zijn de klesoren die op verschillende plaatsen in het metselwerk nog zichtbaar zijn. Klesoren zijn kwartsteentjes, die het metselwerk netjes lieten aansluiten op de hoeken van de huizen en de ramen en deuren (afb. 2). Dat deed men in steden tot omstreeks 1700, op het platteland heeft men dat iets langer volgehouden.

Volgens een reconstructie zou de gevel eruit gezien kunnen hebben als in afb. 3, hoewel waarschijnlijk het formaat van de ramen en de deur in de 19^e eeuw gewijzigd werd. Dat is helaas niet (meer) in klesoren af te lezen. De deur met een bovenlicht heeft nu een klassieke omlijsting.

2. Klesoren in het metselverband van een 17^e eeuwse muur

3. Reconstructie van de oorspronkelijke gevel

Het huis heeft een hoog zadeldak, waaronder veel bergruimte aanwezig is. Er lijkt een luik in de gevel gezeten te hebben, waardoor voorraden of materialen op de zolder konden worden gehesen. De gevel is een zogenaamde tuitgevel, dat is een sterk vereenvoudigde trapgevel, zoals voordien gebruikelijk was. In plaats daarvan is het metselwerk voorzien van vlechtingen om inwateren tegen te gaan. De tuit is versierd met een zandstenen fronton en aan de onderkant van de top, het laatst overgebleven treetje van de trapgevel, liggen zandstenen plaatjes of voluten. Het huis heeft een sober 18^eeeuws karakter, met heel weinig versieringen.

Gebouwd als bakkerij ? (1668)

Op 1 juli 1668 verscheen Jan Claesz Droge (hij was beschuitbakker), voor schout en schepenen om een stukje grond te verkopen.⁴ Hij verkocht het

aan Joost Cossen. Het was een erfje, gelegen tussen het huis van deze Jan Claesz Droge en het huis van Willempje Eemen. Nu weten we dat Jan Claes Droge ook al het huidige Voorstraat 11 (heden naast AH) bezat en Willempje Eemen woonde in een huis dat we als voorloper van "Voordijk" (het huis van Bak, Voorstraat 15-17) moeten beschouwen.¹ Er was een huis afgebroken, want er wordt ons verteld, dat daar oude fundamenteen lagen, waarop door Joost Cossen een nieuw huis werd "getimmerd", wat dus omstreeks 1668 gebeurd zal zijn.

We weten niet of Joost Cossen het huis zelf heeft gebouwd, of dat het in zijn opdracht is gebeurd. We weten ook niet of Joost Cossen zelf in dit huis ging wonen. Later komt ook hij te voorschijn als beschuitbakker en misschien is het huis als bakkerij gebouwd, hoewel schoorsteenresten niet (meer) aangetroffen zijn. Dan zouden wel het eens aanwezige luik op de zolderverdieping en een hijstoestel (waarvan nog resten aanwezig) gebruikt kunnen zijn om voorraden meel naar boven te hijsen. Men had zo'n hoge zolder doorgaans om (meel)voorraden te bergen.

Er is achter de entree een 20 meter lange gang van voor naar achter door het huis. Er waren naast de gang vroeger twee kamers en een keuken, met bedsteden. Onder deze keuken is nog een kleine kelder aanwezig, waarvan vloer en zijwanden met geglazuurde plavuizen zijn bedekt.

Joost Cossen werd in 1642 aangenomen als lid van de gereformeerde kerk. Toen woonde hij aan de Eilandseweg (toen de Ommedijk genoemd) en omstreeks die tijd zal hij getrouwd zijn met ene Jannetje. Er zijn een tweetal zonen van hem bekend: Vrederick en Cornelis; beiden zijn ook beschuitbakker geworden. Cornelis trouwde later met de dochter van de dominee, Elisabet Paludanus. Misschien kunnen wij hieruit en uit de bouwactiviteiten opmaken dat Joost Cossen tot een vrij vooraanstaande familie behoorde. Zijn zoon is zich later Cornelis van der Meulen gaan noemen en omdat velen toen hun beroep als achternaam gebruikten, zal hij wellicht ook te maken hebben gehad met het molenaarsbedrijf. In het dorp vervulde hij, evenals zijn vader vele jaren het voorname ambt van schepen.

Joost Cossen stierf in 1684 en een erfgenaam van hem, Jan Cornelisse Oucoop, ook schepen, verkocht het huis aan de timmerman Jan Roelen (Timmer) uit Overmeer.⁵

“De Laars” (1684-1741)

Of de timmerman Jan Roelen Timmer in het huis is gaan wonen is onduidelijk. Jan Roelen Timmer is twee keer getrouwd geweest, met zijn eerste vrouw Lijsbeth Tijmensdr uit het Gijn tot 1688; toen stierf zij in het kraambed bij de geboorte van haar derde kind Tijmen. Hij trouwde opnieuw met Marretje Willems van Groen, stierf zelf in 1727 en Marretje in 1730. Zij werden begraven in de Willibrordkerk. Voor de belasting werd hun nalatenschap getaxeerd en dan vinden we het huis terug onder de naam “*de Laars*”.⁶ Als het bewoond geweest is door de Timmers, kwam het nu dus vrij. Toch is het huis “de Laars” nog een lange tijd, tot 1741, in het bezit van de familie gebleven; het is misschien wel verhuurd geweest. In 1736 is er namelijk al sprake van dat een zekere Pieter Meester dit huis bewoonde en in 1741 werd het door de erfgenamen van Jan Roelen Timmer aan deze Pieter Pietersz. Meester verkocht.⁷

Die erfgenamen waren verschillende leden van de familie Groen en van de familie Timmer. De eigenaren van dit huis moesten de toegangsweg onderhouden, die er nu nog is tussen hun huis en het huis van de buren. Deze gang liep naar de diepe tuin achter het huis. En interessant is ook dat de bewoners van dit huis het recht hadden “*om de kleederen te moogen bleijken*” op het erf van de buurvrouw (op nr. 11), de weduwe van Jan Schottelink, Maria van den Boogaert. Dat was in maart 1694 al afgesproken!

Veenbaas Pieter Meester en Jan Schottelink (1741-1826)

Pieter Meester kwam oorspronkelijk uit Ankeveen, waar hij uit drie huwelijken zeker 16 kinderen kreeg. Tien ervan stierven op zeer jonge leeftijd, zoals in die tijd vaak gebeurde. Waarschijnlijk is hij pas omstreeks 1735 in Nederhorst komen wonen. Hij was een belangrijke veenbaas, hij was rooms-katholiek en was ook armenmeester in de RK kerk te Ankeveen. Dat betekende in die tijd dat hij in Nederhorst den Berg waarschijnlijk niet tot openbare functies werd toegelaten. Rooms-katholieken kregen in Nederhorst vrij moeilijk voet aan de grond. De hoogste gezagsdragers, de Heer van Nederhorst en schout en schepenen, waren hier allen gereformeerd. In Ankeveen lag dat anders, deze gemeente was veel toleranter, mede omdat de ambachtsheren en –

vrouwen van Ankeveen tot de rooms-katholieke godsdienst behoorden en de op dat moment regerende Maria Elisabeth de Wale dat niet onder stoelen of banken stak.⁸ Opmerkelijk is wel dat Pieter Meester en zijn laatste vrouw Maria Vis, beiden in een eigen graf (nummer 36) in de Willibrordkerk zijn begraven. Deze gewoonte blijkt bij meer rooms-katholieke families te hebben bestaan. Men bedenke echter dat de kerk oorspronkelijk aan de rooms-katholieke gemeenschap toebehoorde en de begraafgewoonten waren door de jaren niet gewijzigd.

Als veenman werkte Pieter Meester veel samen met de "groten" uit Ankeveen, Jacob van Blarcum en Willem van der Meer, die ook de executeurs waren na zijn begrafenis in 1776. Hij bezat toen veel land in de Blijkpolder en in de Spiegelpolder. Zijn oudste zoon Pieter, woonachtig in Ankeveen, erfde het huis. Het achterste deel werd verhuurd, want in 1792 woonde Cornelis Uithof met zijn vrouw erin. Het huis werd dus door twee families bewoond.

In 1780 verkocht Pieter Jr. het huis aan Jan Schottelink.⁹ Dit bezit vererfde vervolgens naar Jan's zoon Jacob Schottelink, die het waarschijnlijk ook bleef verhuren. Hij woonde zelf namelijk ernaast in nr. 11. Wie het huurde, is niet duidelijk. De vrouw van Uithof was inmiddels in 1792 reeds overleden. Van Cornelis Uithof vernemen wij verder uit de stukken niets. In 1826 stierf Jacob Schottelink. Eigenlijk weten wij dus over een periode van 50 jaar niet wie het huis bewoonde. Maar dan komt er een lange periode dat het huis een centrale plaats in het dorpsleven krijgt.

Doktershuis (1826-1881)

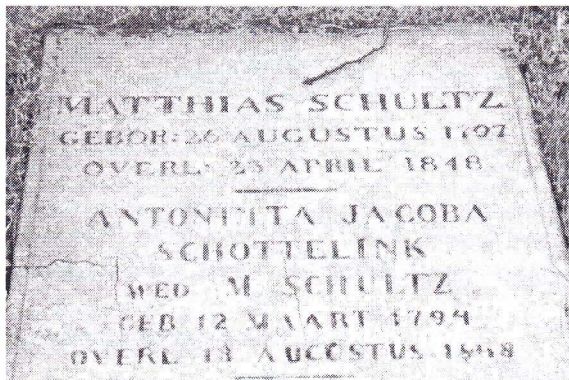
Op 15 april 1826 vond de "*Willige Verkoopinge*" plaats van de nalatenschap van Jacob Schottelink in de Herberg aan de brug te Overmeer (afb. 4). Daarbij werd als no.2 geveild "*Een Kapitaal en Weldoortimmerd Huis en Erve*" langs de Reedevaart, het huidige pand nr. 13. Het werd verkocht voor f 1800,- aan dokter Matthias Schultz,

koortsen". (Een zinking is een oude medische term voor een verschijnsel, waarbij men zich voorstelde dat kwade sappen naar een bepaald lichaamsdeel trokken en daar pijn veroorzaakten). De dokter deed de verloskunde erbij, en dat kon volgens het bestuur gemakkelijk, want er was immers nog een tweede heelmeester aanwezig. Waarschijnlijk doelde men op vader Pieter Schultz. Kennelijk had dokter Matthias Schultz inderdaad tijd genoeg, want hij oefende ook reeds geruime tijd vóór zijn aanstelling de verloskunde hier en in de wijde omtrek uit.

Op 10 juli 1838 stierf Pieter Schultz op 74-jarige leeftijd en werd begraven in Nederhorst den Berg. Hoewel zijn vrouw Grietje Bakker nog leefde, verhuisde dokter Matthias Schultz naar het woonhuis van zijn ouders (nr. 13). Het zou doktershuis blijven tot 1882.

Het lijkt erop alsof het al spoedig ook met de gezondheid van dokter Schultz niet al te goed verliep, want in 1840 kwam Willem Schutte uit Amsterdam zich hier als geneesheer en vroedmeester vestigen. In 1848 stierf Matthias Schultz en werd begraven op de berg, waar zijn graf nog te zien is (afb.5). Waar Willem Schutte met zijn vrouw, Johanna Geus en twee kinderen aanvankelijk gingen wonen, is niet zeker, mogelijk bij de familie Schultz in huis. Het huis bood immers ruimte voor twee gezinnen. In elk geval woonden zij blijkens de gegevens van de burgerlijke stand na de dood van dokter Schultz bij de weduwe Schultz in huis. Het is onbekend of diens moeder toen nog leefde, zij is niet in Nederhorst den Berg gestorven, dus mogelijk naar elders vertrokken.

5. Grafsteen van dokter Schulz

Het gezin van dokter Schutte groeide tot tien kinderen. In 1874 stierf zijn vrouw en hertrouwde hij met Angenita Geertruida Breuninghoff.

Schoolmeestershuis (1882-1920)

In 1882 gebeurden er ingrijpende dingen. Dokter Schutte (hij was 65 jaar) verhuisde naar Overmeer en het huis kwam vrij. Er werd een nieuw plan gesmeed. Op 28 oktober 1881 was de "Vereeniging voor Christelijk Nationaal Schoolonderwijs te Nederhorst den Berg" bij Koninklijk Besluit goedgekeurd.¹² De schoolvereniging moest nu aan een schoolgebouw zien te komen en het oog viel op Voorstraat 13. Er was geld nodig om het gebouw te kopen en te herstellen en zoals toentertijd bij veel voorvallen in de dorpsgemeenschap, sprongen de freules Warin van het kasteel

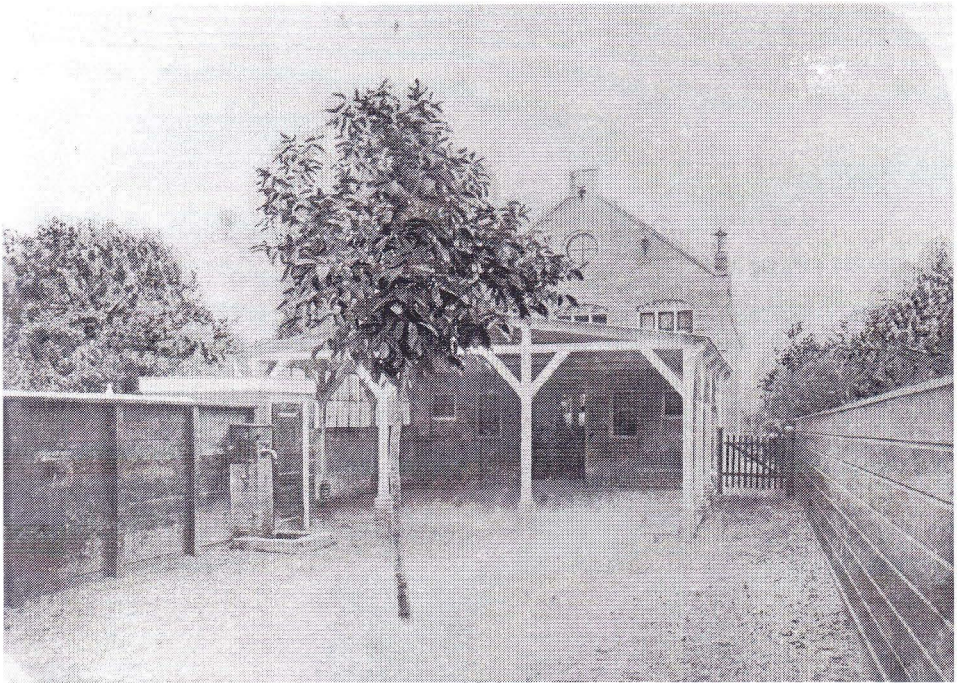
		<i>Ontvangsten 18⁸¹/82</i>
		<i>A. Cijfen in eens.</i>
<i>1881.</i>	<i>Nov. 14.</i>	<i>Ontvangen van de Hoog Welgeboren Jonkvrouwen Warin de benooidigde gelden tot aankoop van huis, tuin en erve, tot aanbouw van de Christelijke school en tot herstelling en verbetering van de onderwijzerswoning.</i>

6. Verantwoording voor de ontvangst van gelden voor de aankoop van de onderwijzerswoning

financieel bij (afb. 6), zodat tot de aankoop van het erf en huis kon worden overgegaan. In de tuin achter het huis werd een schoolgebouwtje opgericht (afb. 7) en het huis werd klaargemaakt voor de onderwijzer. Op

7 juni 1882 werd de school ingewijd, geheel volgens de geest van die tijd (afb. 8). Het was aanvankelijk een éénmansschool met ca 60 leerlingen, waarover meester J.H. van der Hoeven uit Scharnegoutum in Friesland de zeggenschap kreeg. Reeds in september van datzelfde jaar kwam er een hulponderwijzer bij.

In 1886 groeiden er verschillen van mening in de kerk, die tot de Doleantie leidden en er vond een kerkscheuring plaats. Meester van der Hoeven doleerde mee en ging over naar de gereformeerde kerk. De school bleef aan de Hervormden. Dat betekende dat de heer van der Hoeven het schoolhuis moest verlaten, hetgeen pas plaatsvond op 4 november 1891.

7. Het schoolgebouw achter Voorstraat 13, ca 1900

Het naderde dan eindelijk de tijd, dat de school gereed - de onderwijzen aangekomen, en een 60 tal kinderen ingeschreven waren. De opening kon plaats hebben. Zij werd bepaald op Woensdag den 6ten Juni 1882. Middags te een ure. Aan den vooravond van dien dag (op Dinsdag) kwam de belangstellende gemeente nog in de kerk samen, om ~~verzoeken~~ naar aanleiding van officieken 22 en 6: leer den jongen de eerste beginselen naar de roek zijns wegs; als hij ook oud zal geworden zijn, zal hij daarvan niet afwijken; nogmaals door den predikant te hooren uiteenzetten, a de noodzakelykheid van het Chr. onderwijs - b de geesten van het Chr. lager onderwijs - c de zekere vruchten van het Chr. onderwijs, en om voor hem geleide te worden, in het afspreken van den Zegen Gods over den aantevoangen arbeid. Des Woensdags vereenigden zich zeer velen op den bepaalden tyd in het netje schoolgebouw. Aan belangstellende beemdelingen ontbrak het niet.

8. Verslag van de opening der School, 6 juni 1882¹²

Meester van der Hoeven werd opgevolgd door meester Gerard Bokhorst uit Utrecht (afb. 9). Hij ging nu Voorstraat 13 bewonen, samen met een tweede onderwijzer Jodocus Lommers. De school bleef hier maar moest nodig uitgebreid worden, want het leerlingenaantal was opgelopen tot ca 100. In 1921 werd de nieuwe Warinschool geopend. Meester Lommers was ondertussen hoofd geworden.

9. Meester Bokhorst¹²

Smederij (1920-1928)

De smid Johannes van Benschop, uit Maarssen gekomen en sedert 1901 in Nederhorst den Berg gevestigd (hij was toen 22 jaar), betrok in 1920 Voorstraat 13. Hij was getrouwd met Engelina Adriana Zwijsen uit Rotterdam en had zes zonen en vier dochters. De smederij was in het voormalige schoolgebouw achter het huis gevestigd. Hij bleef hier tot 1926 en vertrok toen naar Rijswijk. Het huis bleef smederij en werd nu beheerd door Anton den Bak, die er als machinebankwerker uit Amsterdam in maart 1926 introk, met zijn vrouw en twee kinderen. Er waren in het huis inmiddels officieel twee wooneenheden erkend, met elk een eigen huisnummer, toen nrs. 49 en 49a. Op nr. 49 woonde de familie den Bak en op hetzelfde tijdstip vestigden zich op 49a Jacob Scherpenhuijsen, ook machinebankwerker, met zijn vrouw Aagje van Bommel, ook afkomstig uit Amsterdam. Zij brachten hun zoon Jacob mee en twee maanden later, op 15 mei 1926 werd hun tweede zoon in dit huis geboren. Het was Karel, die in Nederhorst vele jaren een centrale figuur is geweest onder andere als hoofd van de brandweer. De familie woonde hier maar kort (tot 1928) en vestigde zich toen aan de Overmeerseweg. Er kwam een nieuwe eigenaar en dat was Alexander Barnard Jurjens, koopman uit Amsterdam, die het bezat tot 1930.

Nieuwe tijden; NV Scheepvaartdienst “Vecht en Zaanstreek”(1930-1959)

Intussen was er al sedert 1896 een vaste aanlegplaats georganiseerd voor de bootverbinding Utrecht-Amsterdam voor de deur van Voorstraat 13 in de Reedevaart. Frank Tober uit Loenen, hierheen gekomen in 1921, was de manager. Hij woonde enkele huizen verderop, toen Voorstraat A 52 (1940- 1959). Hij kreeg een zoon Jan (1914), die later nog bezitter van “De Laars” zou worden.

In 1930 kocht de NV Scheepvaartdienst “Vecht en Zaanstreek” het pand en bleef eigenaar tot 1940. De boekhouder Willem Tober woonde er nu tot 1933. Toen was inmiddels expediteur Jan Tober oud genoeg om de honneurs waar te gaan nemen. Hij ging de Scheepvaartdienst leiden en kocht in 1940 Voorstraat 13 en bezat het tot 1959.

Sedert die tijd woont het fluitistenechtpaar Dirk Frederik Kuiper en Paula Bijvoet er.

Bronnen:

-
- ¹Els N.G. van Damme. Voortdijk, een buitenplaatsje in Nederhorst den Berg uit de late Gouden eeuw. Jb. Niftarlake 2000, p. 40-53.
  - ² Els N.G. van Damme. De zetel van het dorpsbestuur van Nederhorst den Berg sinds 1700. Werinon 43, p. 4-18, 2001.
  - ³ Els N.G. van Damme. De geschiedenis van een 17^e-eeuws monumentenpand in Nederhorst den Berg. (Werinon, in voorber.)
  - ⁴ ORA Ned.den Berg 3351: 87 (1-7-1668). SAGV, Hilversum.
  - ⁵ ORA Ned.den Berg 3351: 286 (19-3-1695). SAGV, Hilversum.
  - ⁶ ORA Ned.den Berg 3362: 64 (20-2-1728) SAGV, Hilversum.
  - ⁷ ORA Ned.den Berg 3355: 23 (30-11-1741) SAGV, Hilversum.
  - ⁸ Jan M. Veenman. Mijn zoektocht naar oude Ankeveense grafzerken. TVE 20, p. 3-18, 2002.
  - ⁹ ORA Ned.den Berg 3358: 340 (23-10-1782). SAGV, Hilversum.
  - ¹⁰ Notaris Cornelis Decker, Weesp.(15-4-1826). 185: 5369 RANH, Haarlem.
  - ¹¹ Dorps-en Gemeentebestuur Ned.den Berg 203 (4-1-1827). SAGV, Hilversum.
  - ¹² Honderd jaar Christelijk Onderwijs te Nederhorst den Berg 1881-1981. Uitg. Schoolbestuur 1981.

ER WASCH EENS....DE OORLOG

**De witwasserijen in Nederhorst den Berg
tijdens de Duitse bezetting 1940-1945**

Monique Klarenbeek

Inleiding

Lange tijd werd de Duitse bezetting van Nederland beschreven vanuit het perspectief collaboratie en verzet en kwam Nederland totaal ontredderd en verarmd uit de oorlog¹. Door de nadruk te leggen op "goed" of "fout" is het grote aantal "grijze" Nederlanders niet aan bod gekomen. Toch is deze grote groep Nederlanders typerend voor de houding van Nederland tijdens de bezetting. De historicus Blom schrijft als eerste dat het grootste deel van de Nederlanders niet bezig was met de keuze van goed of fout, maar met het zoeken naar een weg om het vertrouwde leven zo goed mogelijk voort te zetten en de bezetting met zo weinig mogelijk kleerscheuren te overleven². Dit lijkt niet erg heldhaftig, maar is wel een menselijke houding in tijden waar men het gevoel heeft machteloos te staan. Pas als de oorlog te dicht bij komt en de existentie van de eigen familie bedreigd wordt, bijvoorbeeld door een gebrek aan materiële verzorging, komt er verzet. De economische omstandigheden spelen hierbij een belangrijke rol³.

G. Trienekens heeft al aangetoond dat de voedselvoorziening in Nederland op een dusdanige manier georganiseerd was, dat de Nederlander, langer dan bijvoorbeeld een Belg of een Fransman, zijn hoofd boven water kon houden en hierdoor het verzet in Nederland ook pas later op gang kwam⁴. Klemann toont aan dat de Nederlandse industrie niet in alle opzichten onder de Duitse bezetting geleden heeft en in de eerste oorlogsjaren juist een groei doormaakte en de economie tot 1944 min of meer bleef draaien⁵. Pas in september 1944, toen de grondstoffen zo goed als niet meer geleverd konden worden en de Duitsers meer dan voorheen Nederland leeghaalden, moesten veel bedrijven het opgeven en werden de Nederlanders in hun bestaan bedreigd. Dit resulteerde, naast het vooruitzicht van de bevrijding, in een sterke toename van het verzet

---

Nederland. In dit kader willen we, aan de hand van een bepaalde groep uit de toenmalige samenleving, onderzoeken welk effect de bezetting had op het dagelijks leven in Nederland.

Het dorp Nederhorst den Berg ligt in de Vechtstreek tussen Weesp en Hilversum. Zeer centraal maar tegelijk ook zeer geïsoleerd door de ligging in een groot plassengebied. De bevolking leeft hier van de land- en tuinbouw en van de wasserij-industrie in het dorp. Over de rol van de boeren tijdens de bezetting is al het een en ander geschreven, over het functioneren van de wasserijen is zeer weinig bekend. Toch was deze sector voor veel inwoners belangrijk, van de 2300 inwoners waren 260 personen werkzaam bij de 13 wasserijen. Daarom zullen de wasserijen in Nederhorst den Berg het onderwerp zijn van dit onderzoek naar het dagelijks leven tijdens de Duitse bezetting. Het effect van de Duitse bezetting op het functioneren van de Bergse wasserijen zal onderzocht worden aan de hand van de belangrijkste voorwaarden voor een goed functioneren van een wasserij, namelijk de beschikbaarheid van personeel en grondstoffen en de transport- mogelijkheden.

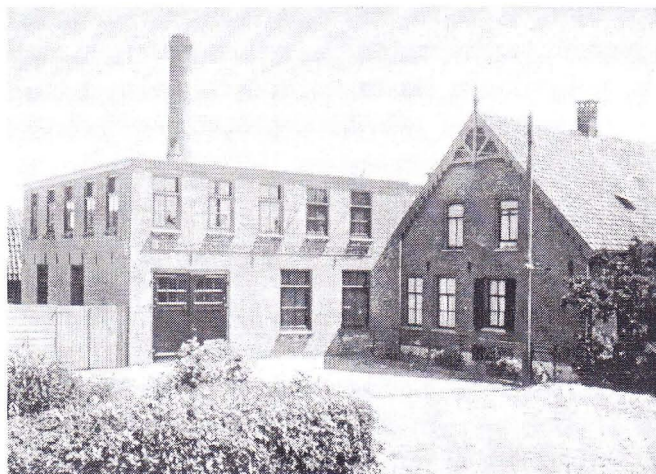
Voor de wasindustrie in Nederland had ik de beschikking over een jubileumuitgave van de vakvereniging van wasindustriëlen en informatie uit verschillende bibliotheken. Het is moeilijk aan gegevens te komen over de wasindustrie, omdat er tot nu toe geen organisatie voor het verzamelen hiervan verantwoordelijk is. Wat betreft de archieven van de wasserijen is, volgens een wasbaas, tijdens de laatste bezettingsperiode veel daarvan als brandstof gebruikt. Wel zijn er interviews met oud-wasbazen beschikbaar, afgenomen in 1993 door Ans van der Linden-Hageman. Met behulp hiervan kan een beschrijving gegeven worden van de omstandigheden waaronder de wasbazen in Nederhorst den Berg tijdens de Duitse bezetting hun bedrijf voortzetten. De citaten zonder verwijzing zijn uitspraken van wasbazen, opgetekend in de interviews.

Dit onderzoeksverslag werd geschreven in het kader van de opleiding Geschiedenis aan de Universiteit van Utrecht.

Nederhorst den Berg tijdens de bezetting

*"Wij hebben van de oorlog weinig last gehad, eigenlijk hebben we van die oorlog meer voor- dan nadeel gehad. Alles wat je verbouwde kon je verkopen. Ik had een paar varkens dus honger hebben we niet gekend. Als de polder niet twee keer onder water had gestaan en die razzia er niet was geweest, hadden we van die oorlog niets geweten. Ik leverde niet aan de veiling. Van de Duitsers hebben we helemaal geen last gehad. Als je die een stukje spek gaf was het ook goed."*⁷

Nederhorst den Berg lag in de Hollandse Waterlinie op 10 mei 1940. Alle polders rondom het dorp werden onder water gezet en hoewel het water niet hoog kwam, was het genoeg om grote delen van de landbouwproductie te vernietigen⁸. Vooral de Horstermeerpolder werd zwaar getroffen. Hier zaten veel kleine tuinders, die met een schamel inkomen het hoofd boven water probeerden te houden. Hoewel het grootste deel van de schade door de regering vergoed werd, kwamen enkele tuinders er niet bovenop en belandden in de werkverschaffing. Eén van deze projecten was het herstellen van de oorlogsschaden door de inundatie en zo werden enkele tuinders op hun eigen bedrijf te werk gesteld⁹. Een enkeling vertrok naar Duitsland¹⁰.

Dammerweg. Stoom- wasch- en strijkinrichting "De Vechtstroom" van J. Franssen. 1935.

Na de oproep van minister president De Geer om "zo goed mogelijk samen te werken met de Duitse bezettingsoverheid" en "door een rustige en ordelijke houding het normaal functioneren der diensten te bevorderen en zich van alles te onthouden wat een geregelde gang van zaken zou kunnen verstoren of bemoeilijken" leek de rust snel wedergekeerd in het dorp. "Op de secretarie ging alles gewoon door, het leek of alles nog wel wat mee viel, of de Duitsers ons rustig onze gang lieten gaan."¹¹ De geïsoleerde ligging van het dorp in de polder had voordelen. Van Duits bezoek had men weinig last. Een dorp met rond 2300 inwoners in een waterrijk gebied en, in verband met de ingevoerde verduisteringswetten, weinig tot geen verlichting 's nachts en 's avonds, zonder industrie en belangrijke grondstoffen, was niet interessant voor de bezetter.

De burgermeester Baron van Harinxma thoe Slooten en zijn medewerkers waren al snel betrokken bij acties van burgerlijke ongehoorzaamheid. Sinds 1937 werd door het Ministerie van Sociale Zaken al geworven voor werk in Duitsland. Na in het begin welwillend op de vriendelijke oproepen voor vrijwilligers naar Duitsland gereageerd te hebben, veranderde de houding van de burgermeester naar mate de toon van het Ministerie voor Sociale Zaken dwingender werd. Hij geeft aan dat de arbeiders in Nederhorst den Berg werkten aan projecten van cultuurtechnische aard en hierdoor niet in aanmerking kwamen voor uitzending naar Duitsland¹². Het aantal inwoners dat naar Duitsland gezonden werd, bleef dan ook beperkt.

Wordt vervolgd.

Bronnen.

1. L. de Jong, *Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog*, (Den Haag 182)
2. J.C.H. Blom, "Nederland onder de Duitse Bezetting. 10 mei 1940-5 mei 1945", in, AGN, 15 (Haarlem 1982) 55-94, aldaar 56
3. H.A.M. Klemann, "Hoofdstuk 1: Inleiding", uit, Nederland 1938-1948, *Het sociaal economisch leven*, gepubliceerd in juni 2002
4. G.M.T. Trienekens, *Voedsel en honger in oorlogstijd 1940-1945. Misleiding, mythe en werkelijkheid (Utrecht, 1995)*
  5. H.A.M. Klemann, "Belangrijke gebeurtenissen vonden niet plaats..." De Nederlandse industrie 1938-1948, in BMGN, 114, (1999) 506-552
7. W. van Deutekom e.a.(red) *Nederhorst den Berg tijdens de oorlog*, (Nederh. den Berg 1986) 64
8. J. Krol, *De geschiedenis van Nederhorst den Berg*, (Arnhem 1949) 226-234
9. SAGV NdB 63, Werkverschaffing
10. SAGV NdB 65, Arbeidsbemiddeling
11. Van Deutekom, *Nederhorst den Berg tijdens de oorlog*, 13
12. SAGV NdB 65, Arbeidsbemiddeling

HET BLIJFT 1954.....

Gerard Baar

Ja, ja, die zuster Voort.....

Toen ik mijn jopper weer aan wilde trekken om naar buiten te gaan, kwam ze er gedecideerd op terug dat er niet heen en weer gelopen werd. Het was óf binnen óf buiten. Voor de rest van de middag kwam er weinig van schaatsen, want ze vroeg of ik 'voort' de aardappelen maar even uit de kist in het schuurtje wilde halen. Onder een laag oude jassen vandaan pakte ik de koude piepers. Snel terug, het windhok weer open en dicht. Zo'n bouwsel aan het huis was geen luxe om de extra koude tegen te houden, die het op het oosten aan het water wonen met zich meebracht.

's Zomers werd alles in de kelder gezet, maar 's winters stond daar een aardig laagje water in en bood het schuurtje soelaas. Na het schillen van een paar kilo, mocht ik toch weer naar buiten om de schillen weg te brengen en de beesten te voeren. De konijnenhokken stonden achter het schuurtje. Om ze te beschutten tegen hevige kou hingen er oude dekens voor, die op hun plek werden gehouden door bakstenen die op het dak gelegd waren. Een hand extra stro en wat groenteafval trokken de konijnen gretig door de ruif. Ze hadden nog een heel jaar voor de boeg, want het was tenslotte pas januari. De kippen zaten te kleumen in het nachthok en kregen wat voor met kalk en etensresten. Het fietsenhok was nog niet te klein. De werkfiets van mijn vader stond onder een afdak, achter de werkplaats van oom Frans Stijvers en verder werd het meeste door de kinderen lopend gedaan, zolang ze op de lagere school zaten. Fietsen konden we wel, maar er was geen geld voor fietsen.

Die konijnen brengen me op de ingezonden brief van mijn misdienaarvoorganger, die tot juli 1953 de mis diende bij de zusters. Volgens mij heeft hij mij de plantenbak aangewezen (die gebruikt werd voor de thee van Zr. Gratiana (die naam wist hij nog). Hij maakte ook de eerste schoolmeester mee op de St. Jozefschool. In 1952/1953 was dat meester Wim de Kruijff uit Diemen. Die gaf zelfs Franse les aan een aantal jongens en/of meisjes uit de zesde klas à raison van één dubbeltje per keer (per persoon gelijk te betalen "beurre au poisson" [vert. boter bij

---

de vis] voegde hij er aan toe). Ik moet nu even op de zaken vooruit lopen omdat ik in 1955 Franse les kreeg. Ik zou niet meer weten van wie, ik dacht van Zr. Cornelia, voor niets. Maar een van de eerste zinnen die ik leerde was “le lapin est dans la cabane”(het konijn zit in het hok). In het Hollands rijmde daar op ‘maar niet voor lang!’. Mijn tante Marie had nooit Franse les gehad, maar als ze wat liet vallen, zei ze altijd “Dat is rampu”. Een verbastering van ‘rompu’(gebroken). Het Engels was nog niet van tel!

Op een zondag begin februari werd beweerd dat de nek van het door Pastoor Rutten verzonnen knikkende beeldje “Kareltje” door de extreme koude, geen ‘ja’ en geen ‘nee’ meer kon zeggen. Vastgevroren. Of had de collecte te weinig opgebracht? Het geld was op. Kareltje knikte niet, maar keek naar beneden. Hij was de nar van de Ridderhofstad, want zo had Pastoor Rutten ons dorp gedoopt. Kareltje had door dat je kunt geven tot het niet meer KAN!¹

Even was het op. In onze ondergelopen kelder stond gelukkig nog een hele grote Keulse pot met inmaakandijvie. De andijvie was voor- gekookt, geblancheerd zegt men tegenwoordig. Daarna werd ze laag voor laag met daar tussen zout, tegen het bederven, in de pot gelegd. Er bovenop kwam een zwerfkei op een plankje of bordje om het in elkaar te drukken. Ondanks de kou was er toch groen/grijze groente. In die winter was er ook kou op de radio. Of het hoorspel ‘Terug uit de hel’ in 1954 te beluisteren was, laat ik over aan diegenen die toegang hebben tot het omroeparchief. Drie kwartier lang hoorde je koude wind, gesteun, gegraaf, je zag in gedachten witte sneeuwvelden (want dat kon je niet horen) en hoorde het geknerp van bevroren sneeuw. De in Siberië ontsnapte krijgsgevangene ploegde door de witte verlatenheid op een manier zoals ik bij hevige sneeuwval mijn konijnen ging voeren. Driekwart jaar later bereikte hij zonder gesnapt te zijn de westerse wereld. Zonder iets, maar hier was nog zoiets als Vrijheid.

1. Zie voor meer over ‘Kareltje in’ *Een KANSrijk bestaan*. Jan Baar
Zie ook Werinon, nr. 47. Gerard Baar: ‘Terugblik van een elfjarige’

CD-ROM

Door de Historische Kring Nederhorst den Berg is in samenwerking met de Historische Kring Ankeveen 's-Graveland Kortenhoeft "In de Gloriosa" en het Streekarchief voor Gooi en Vechtstreek een DTB cd-rom gemaakt met daarop de klappers van de doop, trouw- en begrafenis boeken (DTB's) het oud rechtelijk archief (ORA) en akten van indemniteit.

De cd-rom is op bestelling verkrijgbaar voor € 7,— excl. verzendkosten.

<p>Ankeveen Akten van Indemniteit periode 1703-1804 Herv. Dopen 1643 – 1811 Herv. Begraven 1758 – 1788 Herv. Begraven 1700 – 1812 Herv. Begraven 1701 – 1828</p> <p><i>Blaricum</i> Akten Indemniteit periode 1743 – 1811 Rooms Katholiek Overlijden (imp – begraven + recht van successie periode 1695 – 1805</p> <p>'s – Graveland Akten Indemniteit periode 1730 – 1811 Herv. Dopen 1658 – 1812 Herv. Begraven Kerk 1698 – 1829 Herv. Begraven Kerkhof 1731 – 1829 Impost begraven + successie + hervormd begraven periode 1731 – 1811</p> <p>Hilversum Akten Indemniteit periode 1766 – 1817 Doopinschrijvingen Katholieke Hilversummers in Laren periode 1704 – 1746 en Naarden periode 1672 – 1786 Scheperol Akten periode 1796 – 1802</p> <p><i>Kortenhoeft</i> Akten Indemniteit periode 1694 – 1812 Herv. Dopen 1731 – 1811 Kath. Dopen 1809 – 1813 Herv. Begraven 1769 – 1811</p> <p>ORA (oud rechtelijk archief) Transporten hypotheek periode 1556 – 1772</p>	<p><i>Laren</i> Akten Indemniteit periode 1724 – 1811 Herv. Bergaven 1779 – 1808 RK. dopen 1704 – 1746 RK. Overlijden 1725 – 1811</p> <p>ORA Scheperol 1674 - 1811 Scheperol Blaricum 1796 – 1808 Transporten en hypotheek 1723 – 1731 Diverse Scheperolakten periode 1703 – 1811</p> <p><i>Loosdrecht</i> Akten van Indemniteit periode 1761 – 1783</p> <p><i>Nederhorst den Berg</i> Akten van Indemniteit periode 1729 – 1811 Herv. Dopen 1639 – 1811 Herv. Begraven 1685 – 1828</p> <p>ORA Notaris Joh. Graskaas 1664 – 1710 Transporten en hypotheek periode 1757 – 1802 Scheperolakten periode 1624 - 1773</p>
--	--

Systemvereisten zijn:

PC 486DX of hoger, 8MB Ram (16 MB aanbevolen) Windows 95 of hoger, SVGA-kaart, cd-romspeler, muis.

Verder dient u in het bezit te zijn van een van de hier volgende tekstverwerkers.

Microsoft 97 (of hoger) of Corel Word Perfect 6 (of hoger) van de volgende spreadsheet programma's Microsoft Excel 97 (of hoger) of Quatro Pro 6 (of hoger).

Overzicht van archieven en klappers betreffende Nederhorst den Berg:

Streekarchief voor Gooi & Vechtstreek,

Oude Enghweg 23, Hilversum, Postbus 9900, 1201GM

Openingstijden: maandag 9.00 – 13.00 uur, dinsdag t/m vrijdag 9.00 – 17.00 uur.

Nederhorst
den
Berg

